Настоящият документ е съфинансиран по Програма „Права, равенство и гражданство" (2014 — 2020) на Европейския съюз. Цялата отговорност за съдържанието носи Фондация „Работилница за граждански инициативи" и при никакви обстоятелства не може да се приема, че то отразява официалното становище на Европейския съюз.

Growing Up Equal

ПРИМЕРНИ УПРАЖНЕНИЯ ЗА ПРОВОКИРАНЕ НА ДИСКУСИЯ ПО ВЪПРОСИТЕ ЗА ПОЛА

СРЕД УЧЕНИЦИ ОТ 3–4 КЛАС

ФОНДАЦИЯ РАБОТИЛНИЦА ЗА ГРАЖДАНСКИ ИНИЦИАТИВИ

Упражнение 1

Какво е да си момиче и какво е да си момче

Съдържание

Упражнение за размисъл върху социалните норми и стереотипи за това какво е момиче/жена и какво е момче/мъж, техните био-социални роли, и стереотипите за тях. Упражнението включва групова работа и спонтанна дискусия върху нормите и стереотипите за жените и мъжете.

Цел на упражнението

Учениците разсъждават върху нормите за жени и мъже, които съществуват в обществото по отношение на външен вид, поведение, както и очакванията по отношение на това как да изразяваме собствения пол. Още в ранна детска възраст хората усвояват статични представи по отношение на съществуващите полови норми и очаквания, които формират разбиранията им за това какво е жена и какво е мъж.

„Доколко мъжът ще стане мъжествен, а жената женствена зависи от процеса на усвояване на съответните **полови роли**, приети в дадено общество.“[1] Разсъждавайки върху стереотипите за „жена“ и „мъж“, учениците развиват умението си да анализират и да разбират как обществените очаквания влияят върху формирането на индивидуалните нагласи.

[1] *Доц. д-р Петър Нешев, Половите роли и половата идентичност като проблем в психологията, https://ejournal.vfu.bg/bg/psichology.html*

Необходимо време

45 минути

Материали и необходимо пространство

- Дъска (за писане)
- Класна стая с достатъчно пространство, така че учениците да се движат свободно
- Списък с прилагателни, предварително разпечатан от учителя

Инструкции

1. Представете упражнението

Обяснете на учениците, че упражнението има за цел да изследва обществените очаквания, към това какво означава да бъдеш момиче/момче. Въпросът, на който класът ще се опита да отговори е: Какво се очаква от едно момиче/момче, какво се възприема като женствено и какво като мъжествено?

2. Учениците разсъждават върху разбиранията (стереотипите) за момиче/момче и изказват своето мнение.

Започнете като разделите класната стая на две символни пространства – едно за очакванията към момчетата и друго – за очакванията към момичетата. Прочетете на висок глас едно понятие от Приложение 1, например „смелост" и попитайте към кого се съотнася най-често: към момиче или към момче? Нека учениците заемат едно от двете избрани места, в зависимост към кой пол съотнасят съществителното „смелост". Направете същото и с останалите съществителни от Приложение 1. Обърнете внимание на учениците върху това, че решението им трябва да се базира на обществените очаквания и разбирания за това, кое е присъщо на момичетата и кое на момчетата, а не на това какви в действителност са момичетата и момчетата. Помолете ги също така да не говорят по време на това упражнение.

3. Спонтанна дискусия

Разделете дъската на две: „Очаквания към момчетата" и „Очаквания към момичетата". Нанесете в съответната колонка думите, които според позиционирането на учениците са били определени като очаквания към едните и към другите. Ако позиционирането не е било еднозначно, запишете ориентировъчен процент във всяка от колонките. Продължете със спонтанни идеи от страна на учениците, при което те трябва да изброяват допълнителни прилагателни, свързани с поведение и външен вид, които не фигурират в списъка от Приложение 1. Не е нужно да са напълно съгласни помежду си за еднозначното категоризиране на дадено съществително.

Очаквания към момчета:	Очаквания към момичета:

След този спонтанен обмен на хрумвания, може да зададете въпроси като:

- Мислите ли, че изброените социални очаквания въздействат и върху нас? Как?
- Може ли изброените качества да бъдат разглеждани като идеал за момче или момиче?
- Съдим ли за хората, които срещаме, по тези качества?
- Възможно ли е да отговориш на всички очаквания, зададени съответно към момчетата или към момичетата?
- Такива ли са в действителност момчетата и момичетата?
- Ако не отговаряш на социалните очаквания за момиче или момче, какви са обичайните последствия?

4. Завършете упражнението със заключения по следните въпроси:

- Какви са предимствата на това да отговаряш на социалните очаквания спрямо твоя пол?
- Какви са негативите, произтичащи от това, да не отговаряш на съответните очаквания? Например: ако едно момиче е силно, а едно момче твърде чувствително?

(Използвайте думите от Приложение 1)

Съвет към учителя

Обърнете внимание на учениците, че несъответствието с очакванията и нормите към даден пол може да доведе до подигравки, обидни епитети и прякори, странни погледи, омраза и дори насилие.

Също така им обърнете внимание върху факта, че изброените думи и тяхното съотнасяне като мъжки/женски качества, представя една стереотипна представа, която не отговаря на реалността, но често въздейства върху нас и начина, по който възприемаме другите, дори и без да го осъзнаваме.

Приложение 1:

Списък с качества

Смелост, Красота, Сила, Издръжливост, Търпение, Амбиция, Интелигентност, Постоянство, Привлекателност, Любвеобилност, Бързина, Активност, Пасивност, Подкрепа, Елегантност, Агресивност, Безразсъдство, Срамежливост, Внимание, Злонамереност, Неуморимост, Грижа, Нежност, Замисленост, Независимост, Милост, Любезност, Чувствителност, Щедрост.

Упражнение 2

Бележити българки

Съдържание

Упражнение за размисъл върху това какви качества притежават някои бележити жени, оставили ярка следа в българската история или култура / спорт. Упражнението включва разделяне на класа на малки смесени групи (момчета и момичета) и всяка група получава разпечатан пример с историческа личност; дискусия в малки групи, презентиране на изводите на групата пред класа, последвано от обща дискусия на класа и заключение.

Цел на упражнението

Учениците ще разсъждават върху исторически и/или културни примери на жени, които с действията си са нарушили обществените очаквания, зададени към пола им. Разсъждавайки върху примерите, учениците трябва да помислят за това кога е живяла съответната личност, какви са били обществените очаквания към жените в тази епоха, какво точно е направила бележитата историческа личност, и как нарушаването на обществените разбирания за ролята на жената всъщност е допринесло за това да остане в историята.

Необходимо време

45 минути

Материали и необходимо пространство

- Дъска (за писане)
- Класна стая
- Няколко разпечатани ресурсни материала, които описват живота и постиженията на бележити българки, чиито имена са останали в историята

Инструкции

1. Представете упражнението

Обяснете на учениците, че упражнението има за цел да изследва качествата, които са притежавали някои известни жени от българската история. Също така, учениците ще разсъждават върху това дали тези качества или поведение са били очаквани от жените в съответната историческа епоха.

2. **Разделете класа на малки смесени групи по 4-5 човека** (приблизително равен брой момчета и момичета в групите, ако това е възможно) **и раздайте предварително разпечатаните примери. Всяка група прочита примера и го обсъжда, като отбелязва своите отговори на следните въпроси:**

- В коя епоха е живяла описаната историческа личност?
- Какви са били обичайните занимания на жените в тази епоха?
- Какви качества е притежавала описаната личност?
- С какво действията на описаната личност са се отличавали от обичайните занимания на жените в тази епоха?

3. Презентации на резултатите от дискусиите в малките групи.

Всяка група излъчва по двама свои представители: едно момиче и едно момче, които да представят примера и качествата на описаната историческа личност. Докато групите представят личностите, учителката записва на дъската имената на историческите личности и с/у всяко име качествата, които учениците са извели като важни.

Например: Райна Княгиня – смела, безстрашна, вдъхновена, непоколебима, и др.

4. Обща дискусия

Учителят дава инструкции на учениците да разгледат отбелязаните на дъската качества на жени, които са останали в историята / културата като забележителни личности. Задава въпрос към класа дали виждат нещо общо в описаните качества. Учениците трябва да посочат качествата, които се повтарят. Учителят задава въпроси, които стимулират дискусията:

- Какво е общото между бележитите жени в българската история?
- Какво ги отличава от други жени в същата епоха?
- Дали изброените качества съвпадат с обществените очаквания към жените през епохата, в която е живяла дадената личност?

5. Заключение

Завършете упражнението с извода, че жените, които са оставили следа в историята, често са нарушавали обществените очаквания за това какво е уместно да правят или да не правят жените. Точно затова, те са извършили героични действия или са постигнали високи резултати в науката, културата, спорта. В заключение отбележете, че обществените очаквания към жените и към мъжете трябва да бъдат разбирани и осмислени, за да не се превърнат във фактор, който ограничава индивидуалните възможности.

Съвет към учителя

Обърнете внимание на учениците, че несъответствието с очакванията и нормите към даден пол може да доведе до изключителни постижения, реализирани от дадена личност, които променят живота на хората.

Също така им обърнете внимание върху факта, че няма чисто мъжки/женски качества. Направете връзка с предишното упражнение, в което сте разглеждали какви качества обществото обикновено приписва на жените/мъжете, но тази стереотипна представа, не бива да бъде използвана като ограничение за реализацията на индивидуалните възможности.

Приложение 1:

Примери на бележити българки

Съвет към учителя:

Вземете примерите от учебници, които учениците познават добре.

Ако в учебниците за съответното възрастово ниво няма достатъчно примери на бележити българки, можете да използвате допълнителна литература, например книгата на Деси Нико „Смели и различни – Историите на 50 удивителни българки“, издателство Ракета, 2020г. Научен редактор на изданието е Катя Зографова – литературна историчка, но и биографка на забележителни българки, документалистка, есеистка и поетеса. Автор е на 16 книги, сред които „Многоликата българка. Забележителни жени от Възраждането до наши дни“ и др.

Книгата „Смели и различни“ представя пътешественички, актриси, певици, балерини, спортистки, писателки с невероятни истории. Брилянтни жени учени, които са правели открития в ядрената физика, в психиатрията, гмуркали са се да търсят останки от потънали градове в морските дълбини. Историите са разказани увлекателно и просто, така че да бъдат лесно разбрани от учениците в началните класове. Всеки раздел в книгата завършва с интерактивна част с интересни и забавни игри и тестове. Те насърчават читателите да търсят допълнителна информация; да мислят и да проявяват креативност; да усетят духа на отминали времена и на професии, които спокойно могат да практикуват и днес. Учителят може да използва идеи от тази интерактивна част, за да стимулира децата да добият самочувствие, да повярват в талантите си, да открият какво наистина им харесва и какво не.

Упражнение 3

Да поговорим за разпределянето на домакинската работа в семейството

Съдържание

Упражнение за размисъл върху това чие задължение е домакинската работа и дали разпределянето ѝ има връзка с пола (жена/мъж). Упражнението включва разделяне на класа на две големи смесени групи (момчета и момичета) и всяка група трябва да формулира възможно най-голям брой аргументи в подкрепа на една позиция, която ще ѝ се падне след теглене на жребий. Следва дискусия в двете отделни групи, формулиране на аргументи „за“ и „против“ и представянето им пред другата група. Следва обща дискусия на класа и заключение.

Цел на упражнението

Да въведе понятията „равни права“ и „равнопоставеност“ и да помогне на учениците да разсъждават върху въпроса как се постига равнопоставеност между жените и мъжете в семейството по отношение на разпределянето на домакинската работа. Учениците ще разсъждават върху това кой трябва да бъде ангажиран с домакинска работа и защо.

Необходимо време

45 минути

Инструкции

1. Представете упражнението

Учителят въвежда понятията „равни права“ и „равнопоставеност“, като обяснява разликата между тях. Разказва, че разбиранията за правата и задълженията на жените са били различни в различните исторически епохи. В съвременното българско общество по закон жените имат равни права с мъжете. Те успешно навлизат във всички сфери на дейност, които в предишни епохи са били считани като подходящи само за мъже. В същото време, домакинската работа като че ли остава все още предимно „женска територия“. Именно поради това е подходящо да обсъдим равнопоставеността между жените и мъжете в семейството. Упражнението ще помогне да поговорим как би било справедливо да се извърши разпределянето на домакинската работа, за да позволи жените да бъдат третирани като равнопоставени на мъжете в семейството. Как се променят разбиранията на обществото в тази сфера.

2. Упражнение в две големи групи

Разделете класа на две големи смесени групи (момичета и момчета). Напишете на дъската: „Кой трябва да върши домакинската работа?“ Направете кратка дискусия по темата какво е домакинска работа и запишете отговорите на дъската.

Например:

- Чистене на дома
- Миене на чинии
- Готвене/сервиране/отсервиране
- Изнасяне на боклук
- Простиране
- Гладене
- Подреждане
- Пазаруване на храна

Напишете на две отделни малки листчета следните отговори на въпроса „Кой трябва да върши домакинска работа“:

- Само жените,
- Както жените, така и мъжете, а също и децата.

Изтеглете жребий коя позиция трябва да защитава всяка от групите.

Дайте следните инструкции на групите:

- След кратко обсъждане да запишат на лист най-важните аргументи, които им хрумнат в подкрепа на тяхната позиция.
- Да изберат двама говорители, които ще представят аргументите пред цялата група.

3. Представяне на аргументите за домакинската работа пред класа и обща дискусия

Говорителите на двете групи представят своите аргументи, докато учителят ги записва в резюме на дъската под двете твърдения. След това учителят фасилитира обща дискусия по темата.

Например:

- Само жените трябва да вършат домакинска работа, защото тя е присъща на жената по природа и свързана с грижата за децата.

Примерни въпроси на учителя, които проблематизират този аргумент:

- Ако жената в семейството ходи на работа по 8 часа на ден, както и мъжът, кой от двамата има повече свободно време?
- Ако свободното време и на двамата работещи съпрузи е приблизително еднакво, ще бъде ли справедливо домакинската работа да се върши само към жената?
- Дали жената има по-малка нужда от почивка и лично време от мъжа?
- А как стоят нещата в случаите, в които единият от съпрузите е безработен? Справедливо ли е безработният да поеме цялата домакинска работа? Ако не, защо?
  - Моля, обосновете отговорите си. Например: не е справедливо безработният член на семейството да поеме цялата домакинска работа, защото няма да има възможност да учи за допълнителна квалификация или да търси активно нова работа; ще бъде преуморен и депресиран, и т.н.
- Ако жената отглежда бебе, поради което е в отпуск по майчинство, трябва ли тя да поема цялата домакинска работа? Ако не, защо?
  - Възможни отговори: за да има лично време както останалите членове на семейството, за да не се почувства преуморена и ограничена.

Друг примерен аргумент на учениците от групата, която защитава тезата, че домакинската работа трябва да се върши само от жените:

- Мъжете не са толкова добри колкото жените в домакинската работа. Дори и да искат да я вършат, те не се справят толкова добре колкото жените; не могат да готвят добре и т.н. и затова е по-добре тя да се върши от жените.

Ето как може да се проблематизира:

- Дали момичетата се раждат с уменията да чистят или да готвят? Или тези умения са усвоени поради очакванията на техните близки и на обществото, че една жена трябва да умее да върши подобна работа?
- Ако тези умения се придобиват, значи те могат да бъдат придобити както от жени, така и от мъже, съгласни ли сте с това?
- Познавате ли добри готвачи, които са мъже? А добри сервитьори? Ако познавате такива хора, значи уменията за готвене и за сервиране/отсервиране не са чисто женски.

Аргументите на групата, която поддържа тезата, че домакинската работа трябва да се разпределя между жените, мъжете и децата също трябва да бъдат обсъдени и подкрепени с примери:

- Как да постигнем съгласие в семейството, че домакинската работа може да се разпредели между всички?
  - Възможен отговор: когато всички разговарят по темата и вземат общо решение, което удовлетворява всички и е съобразено с техните нужди и възможности.

- Какво означава домакинската работа да се разпределя съобразно възможностите и нуждите на всеки член от семейството?
  - Например, детето не може да поеме цялата домакинска работа дори и да има най-много свободно време след училище, защото това ще отнеме от времето му за самоподготовка и развитие.
- Въпреки че отглеждането на децата не е домакинска работа, дайте пример как то също може да бъде разпределено между жената и мъжа.
  - Възможен отговор тук е вземането на отпуск за бащинство,
  - Децата може да дават примери как бащата завежда/взема детето от детска градина, а в същото време майката приготвя вечеря за всички.

Учителят да стимулира учениците да не се притесняват да изказват лични мнения, като в същото време обосновават отговорите си, а не просто да заявяват позиция.

4. Заключение

На база проведената дискусия учителят може да изведе някои заключения, които показват, че няма една единствена рецепта за справедливо разпределяне на домакинската работа в семейството, но е сигурно, че тази работа не бива да бъде извършвана само от един човек (обикновено това е жената), ако семейството се състои от няколко човека.

Домакинската работа е работа, макар и неплатена. Справедливото разпределение на домакинската работа създава равни възможности пред лицата в семейството да имат и използват време за себе си, което им позволява да почиват, да се забавляват, или да се развиват в нова сфера. В крайна сметка, балансираното и справедливо разпределение на домакинската работа е един от факторите за лична удовлетвореност на членовете в семейството.

Growing Up Equal

ФОНДАЦИЯ РАБОТИЛНИЦА ЗА ГРАЖДАНСКИ ИНИЦИАТИВИ

Настоящият документ е съфинансиран по Програма „Права, равенство и гражданство" (2014 — 2020) на Европейския съюз. Цялата отговорност за съдържанието носи Фондация „Работилница за граждански инициативи" и при никакви обстоятелства не може да се приема, че то отразява официалното становище на Европейския съюз.